

ΤΟ «ΕΙΝΑΙ» ΚΑΙ ΤΟ «ΕΧΕΙΝ» ΣΤΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ -ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΜΙΑ ΚΑΤΑΘΕΣΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑΣ

ΦΟΥΣΕΚΗ Ε.

Υπεύθυνη Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης της Α΄ Διεύθυνσης Δευτεροβάθμιας Εκπ/σης Αθήνας
e-mail: efouseki@sch.gr

ΕΚΤΕΝΗΣ ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Μία εμπειρική έρευνα τοπικού ενδιαφέροντος επειδή συμμετείχαν εκπαιδευτικοί μόνο από σχολεία της Διεύθυνσης Δευτεροβάθμιας Α΄ Αθήνας, οι οποίοι συντόνισαν προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (ΠΠΕ) σε Γυμνάσια και Λύκεια την χρονιά 2004-05. Διεξήχθη στο πλαίσιο της τακτικής και προβλεπόμενης συνεργασίας της Υπεύθυνης ΠΕ με τους εκπαιδευτικούς, με εργαλείο ένα ερωτηματολόγιο με κλειστές ερωτήσεις δομημένο σε ενότητες, αναφορικά με τις ευκολίες και τις δυσκολίες της πρακτικής εφαρμογής ΠΠΕ στα σχολεία, τον τρόπο και το είδος της οικονομικής επιδότησης, τις ανάγκες επιμόρφωσης σε σχέση με το περιεχόμενο την μορφή και τον χρόνο. Η έρευνα προσεγγίζει τις προτιμήσεις – των ώριμων στην πλειοψηφία - εκπαιδευτικών του δείγματος που προτιμούν την ένταξη της ΠΕ με κάποιο τρόπο εντός του ωρολογίου προγράμματος, την έγκαιρη κάλυψη των δαπανών, την οικονομική κάλυψη των μετακινήσεων των μαθητών, τη δικτύωση και τις επισκέψεις σε ΚΠΕ, ενώ τους δυσκολεύουν η προετοιμασία τους για τα ΠΠΕ, η ανεπαρκής επιμόρφωση αλλά και το να κερδίσουν το ενδιαφέρον των μαθητών. Στοχεύει στην διεύρυνση ενός διαλόγου που θα στηριχτεί και σε άλλες ευρύτερες ερευνητικές προσεγγίσεις, σε μία χρονική περίοδο που η καταγραφή των απόψεων των εκπαιδευτικών για την τύχη και την ποιότητα των καινοτόμων –όπως ακόμα αποκαλούνται από πολλούς- σχολικών δραστηριοτήτων, έχει την σημασία της ενόψει και της επίκαιρης συζήτησης για την αξιολόγηση στο εκπαιδευτικό μας σύστημα.

FOUSSEKI E.

A΄ Athens Secondary Education Directorate, Environmental Education coordinator
e-mail: efouseki@sch.gr

ABSTRACT

An empirical research of local interest focused on a group of generally accepted determinants affecting the teachers' participation in Environmental education programs (EEP) in secondary education: School motives, restraints, interest on topics of relevant in-service training as well as financial support and timetable arrangement. Based on a questionnaire, was carried out as an integral part of the author's cooperation and support duties with teachers who coordinate EEP in the schools of A΄ Athens educational territory, this year. In relation with others researches data would contribute to the open dialogue on such "inside or outside educational innovative practice" (European Commission, 1997 p.90), in the context of the timely broader dialogue for the introduction of an evaluating system in our typical education.

Λέξεις Κλειδιά : Δευτεροβάθμια εκπαίδευση, εμπειρική έρευνα, Περιβαλλοντική Εκπαίδευση (ΠΕ), προγράμματα ΠΕ, απόψεις εκπαιδευτικών, επιμόρφωση, δαπάνες, κίνητρα, εμπόδια.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ως κίνητρα για την εμπλοκή των εκπαιδευτικών στα «Προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης» (ΠΠΕ) στα ελληνικά σχολεία έχουν καταγραφεί διάφορα όπως: οι εκπαιδευτικές ανησυχίες (Παπαδημηρίου,1995), η ένταξη σε ένα παιδαγωγικό ρεύμα που προσφέρει μία άλλη ποιότητα εκπαίδευσης στους μαθητές αλλά συμβάλλει και στην προσωπική ανάπτυξη του εκπαιδευτικού, το προσωπικό μεράκι (Βολιώτης,1998), η προσωπική αποδοχή των στόχων και της φιλοσοφίας της ΠΕ, η «απόδραση» από την σχολική ρουτίνα αλλά και η αγωνία για το περιβάλλον (*Οικολογία-Κοινωνία -Εκπαίδευση*, 1996, σ.278) (βλ. και Σπυροπούλου,2000 σ.51). Σε πρόσφατη έρευνα σε εκπαιδευτικούς της Αν. Αττικής (Αγγελίδου και Κρητικού,2005) ισχυρότερα κίνητρα για την εμπλοκή τους σε ΠΠΕ ήταν περισσότερο παιδαγωγικού τύπου και όχι επαγγελματικού ενώ σε άλλη έρευνα στο Ν. Κοζάνης (Στεργίου,2003) ,ως κίνητρα καταγράφονται η θετική επίδραση στους μαθητές αλλά και το ενδιαφέρον για το φυσικό περιβάλλον .

Διευκόλυνση για τους εκπαιδευτικούς μπορεί να θεωρηθεί - από την θεσμική πλευρά - η αναγνώριση του δώρου υλοποίησης στο σχολείο ενός ΠΠΕ, ως υπερωρία ή ως συμπλήρωση του υποχρεωτικού εβδομαδιαίου ωραρίου τους.

Είναι διαπιστωμένο παράλληλα από τα απολογιστικά στοιχεία των Υπευθύνων ΠΕ που πλαισιώνουν τον θεσμό, ότι το ποσοστό συμμετοχής των εκπαιδευτικών στα ΠΠΕ είναι μεν διαρκές αλλά χαμηλό, ενώ και η πρόσφατη επίσημη πειραματική προσπάθεια για ένταξη σε ένα επίσημο κυλιόμενο δώρο (πρόγραμμα Ευέλικτης Ζώνης, του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου) στο ωρολόγιο πρόγραμμα δεν έτυχε της προσοχής των σχολείων; εφόσον κανένα Γυμνάσιο δεν εντάχθηκε στην ΕΖ από την Διεύθυνση Α΄ Αθήνας, την σχολική χρονιά 2004-05.

Εμπόδια , δυσκολίες ,ελλείψεις, κατά την εφαρμογή ΠΠΕ στο ελληνικό σχολεία και συγκεκριμένα στην Β/θμια εκπαίδευση έχουν επισημανθεί από πολλούς (εκπαιδευτικούς της πράξης, υπεύθυνους ΠΕ, σχολικούς συμβούλους, ερευνητές) από την πρώτη ακόμα επίσημη ένταξη τους στο σχολικό πρόγραμμα το 1992: Η δυσκολία ένταξης στο εκπαιδευτικό σύστημα (Τσεμπερλίδου,1995 σ.73), η απαιτούμενη πολυδιάστατη επιμόρφωση (Αθανασάκης, 2000 σ.275), η έλλειψη «ζωτικού χρόνου» (Περδίκη,2004 σ.9 – Μάναλης,2004 σ.13) και πιο πρόσφατα με τον αναπροσανατολισμό της ΠΕ από την UNESCO προς μία εκπαίδευση για την βιωσιμότητα, η ανάγκη για «μία νέα κοινωνιολογική οπτική» (Σχίζα, 2003,σ.14).

Σε αυτό το διάστημα παράλληλα , νέοι σχετικά θεσμοί και προϊόντα όπως τα Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (ΚΠΕ), τα θεματικά δίκτυα ,η επαρκής παραγωγή εκπαιδευτικών πακέτων (Φλογαίτη,2003,σ.116), τα οπτικοακουστικά μέσα που αυξάνονται αργά αλλά σταθερά στα σχολεία, οι 500 σχολικές βιβλιοθήκες (ΥΠΕΠΘ, 2002) με προβλήματα όμως προσωπικού , οι Η/Υ και τα εργαστήρια φυσικών επιστημών στα σχολεία, εμπλουτίζουν σε κάποιο βαθμό τις δυνατότητες και επιλογές των περιβαλλοντικών ομάδων.

Τα προγράμματα ΣΠΠΕ την τελευταία διετία, με το «Σχέδιο Υποβολής Προγράμματος»,τον συγκεκριμένο τύπο αξιολόγησης, την σχετικά υψηλή χρηματοδότηση, τις επιλέξιμες δαπάνες ,τα «παραδοτέα» και τον οικονομικό απολογισμό, εισήγαγαν στη σχολική πραγματικότητα της ΠΕ μία νέα -για τους περισσότερους εκπαιδευτικούς- κουλτούρα, των «ευρωπαϊκών επιδοτούμενων προγραμμάτων». Όσο για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, σε σχέση με τις παιδαγωγικές και όχι μόνο απαιτήσεις των ΠΠΕ με το ευρύτατο περιεχόμενο αλλά και τις πελώριες προσδοκίες (στόχοι ,κατευθυντήριες αρχές, αλλαγή στάσεων, διδακτικές ενεργητικής μάθησης ....) οι ανάγκες παραμένουν πιεστικές.

Τα παραπάνω αποτυπώσουν αδρά το «είναι» και το «έχειν» (του τίτλου) των ΠΠΕ των σχολείων μας. Οι αλληλεπιδράσεις τους βέβαια δεν είναι εύκολο να ερμηνευτούν όπως δεν είναι εύκολο να εκτιμηθεί και η ποιότητα των ΠΠΕ που κάποτε είναι αμφισβητήσιμη (Κούσουλας, Κοσμίδης, Σχίζα, 2001,σ.51) ή η αποτελεσματικότητά τους σε σχέση με το ζητούμενο στην ΠΕ της διάπλασης δηλαδή ενεργών πολιτών - αυτόνομων ατόμων με κριτική σκέψη (Παπαδημηρίου,1998, σ.114).

Έχοντας πάντοτε υπόψη το συνολικό θεσμικό και κοινωνικό πλαίσιο του εκπαιδευτικού μας συστήματος σήμερα, πιστεύουμε ότι για τον διάλογο που συνεχίζεται από το 1986 (Κωστόπουλος,1986,σ.42) με την ευκαιρία και του παρόντος συνεδρίου, είναι χρήσιμη η

συνεισφορά έστω και περιορισμένων σε έκταση εμπειρικών ερευνών όπως η παρούσα, για την διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης ,σε μία σειρά παραμέτρων που αφορούν την πραγματικότητα των ΠΠΕ στο σημερινό Γυμνάσιο και Λύκειο .

2. ΜΕΘΟΔΟΣ

Ως προς την προσέγγιση του αντικειμένου, η έρευνα είναι προσωπικού ενδιαφέροντος (Δημητρόπουλος,2001), τοπικής εμβέλειας . Συμμετείχαν μόνο εκπαιδευτικοί που υλοποιούν ΠΠΕ σε πέντε (από τα 9) Γραφεία της Α΄ Διεύθυνσης Δευτεροβάθμιας Αθήνας, των οποίων την πλαισίωση στα ΠΠΕ έχει η υπογράφουσα. Χρησιμοποιήθηκε η επισκόπηση και ως μέσον το γραπτό ερωτηματολόγιο κυρίως κλειστών και κάποιων ανοικτών ερωτήσεων.

Δοκιμαστική εφαρμογή πραγματοποιήθηκε κατά την προηγούμενη σχολική περίοδο σε ανάλογες «συναντήσεις εργασίας» της Υπεύθυνης ΠΕ με εκπαιδευτικούς που υπηρετούν στα σχολεία των πέντε (5) Γραφείων (της Διεύθυνσης,1^{ου},2^{ου},6^{ου} και 7^{ου}). Εκεί συζητήθηκαν προφορικά και γραπτά (σε ανοικτές ερωτήσεις), κυρίως τα: α. Τι θα διευκόλυνε την απρόσκοπτη λειτουργία του προγράμματος β. Ποιες οι βασικές δυσκολίες κατά την υλοποίηση των προγραμμάτων γ. Τι θα διευκόλυνε την εργασία της ολομέλειας της ομάδας του ΠΠΕ. Η ανάλυση περιεχομένου εκείνων των απαντήσεων οδήγησε στην δομή του ερωτηματολογίου που παρουσιάζεται στην παρούσα ,ως προς την επεξεργασία μόνο των κλειστών ερωτήσεων.

Το πλαίσιο της έρευνας

Είναι προϊόν δύο εγκεκριμένων συναντήσεων εργασίας που πραγματοποιήθηκαν τον Μάρτιο 2004, με εθελοντική συμμετοχή, διάρκειας τρεις ώρες η καθεμία (την τελευταία ώρα του ωρολογίου προγράμματος και δύο ώρες εκτός υπηρεσίας).

Οι εκπαιδευτικοί που προσήλθαν στις συναντήσεις ήταν : τριανταένα (31), ενώ συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο οι εικοσιοκτώ (28). Θεωρούμε την έρευνα αξιόπιστη και αντιπροσωπευτική εφόσον εκπροσωπείται το 62% (με ένα ή δύο εκπαιδευτικούς) των σχολείων που εφαρμόζουν εφέτος στην περιοχή μας ΠΠΕ και από το ενδιαφέρον που έδειξαν οι εκπαιδευτικοί.

Πίνακας 1

Σύνολο σχολείων στα πέντε (5) Γραφεία Α΄ Αθήνας	Σύνολο σχολείων με ΠΠΕ	Σύνολο των σχολείων που εκπροσωπήθηκε στην έρευνα	Σύνολο εκπαιδευτικών που συμμετέχουν σε ΠΠΕ	Σύνολο εκπ/κών στην έρευνα (Σημ.. : Συνήθως 2 εκπ/κοί /εγκεκριμένο ΠΠΕ)
116	32	21	88	28
	27,6 % του συνόλου των σχολείων	65,6 % των σχολείων με ΠΠΕ		32% όσων συμμετέχουν σε ΠΠΕ

Προηγήθηκε συζήτηση επί των θεμάτων του (άνωνυμο) ερωτηματολογίου, που οι εκπαιδευτικοί μετά την ολοκλήρωση του τοποθετούσαν σε πάγκο της αίθουσας συναντήσεων σε τυχαία σειρά. Παρουσιάζονται οι γραφικές απεικονίσεις των δεδομένων που αφορούν την μέγιστη προτίμηση του δείγματος. Θεωρήσαμε αρκετό για την παρούσα έρευνα να σχολιάσουμε στα αποτελέσματα την έκφραση μόνο της μέγιστης προτίμησης τους ανά κατηγορία.

3. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Η δομή του ερωτηματολογίου : Το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει εκτός από τα στοιχεία για το προφίλ του δείγματος άλλες τέσσερις κατηγορίες ερωτήσεων ως εξής:

A : Ευκολίες

A1 : Τι διευκολύνει την εφαρμογή ενός ΠΠΕ : (9 σημεία) **Πίνακας 2**, A2 : Προτίμηση σε θεσμικά κίνητρα (3 σημεία : Υπερωρίες- Συμπλήρωση Ωραρίου-Ένταξη εντός) **Πίνακας 3**.

B : Επιμόρφωση

B1: Μορφή (4 σημεία) **Πίνακας 4**, B2: Χρόνος (4 σημεία) **Πίνακας 5**, B3: Περίοδος (3 σημεία) **Πίνακας 6**, B4: Περιεχόμενο (17 σημεία) **Πίνακας 7**.

Γ. Δυσκολίες στην υλοποίηση ενός ΠΠΕ (13 σημεία) Πίνακας 8.

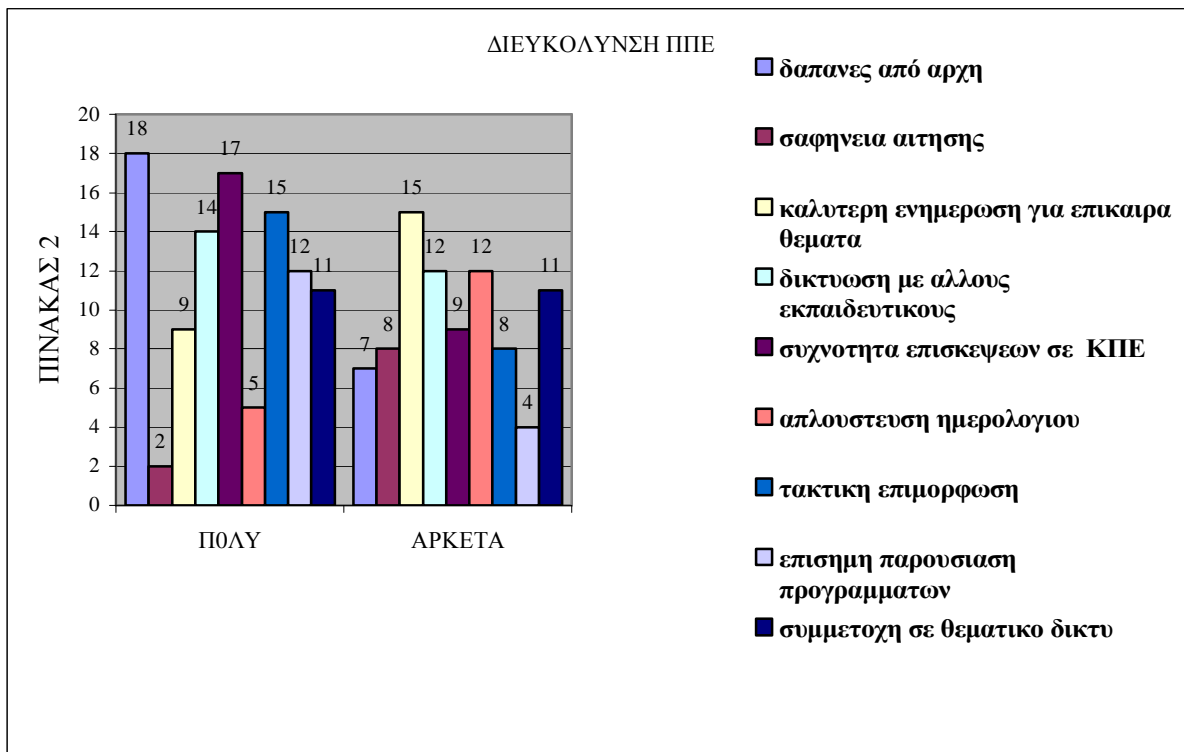
Δ. Δαπάνες – επιδότηση σε ΠΠΕ

Δ1: Ενημέρωση – ενδιαφέρον για ΣΠΠΕ (3 σημεία) Πίνακας 9, Δ2 : Ύψος επιδότησης (3 σημεία) Πίνακας 10, Δ3 : Σημαντικότητα δαπανών (7 σημεία) Πίνακας 11, Δ4 : Τρόπος επιδότησης (5 σημεία) Πίνακας 12.

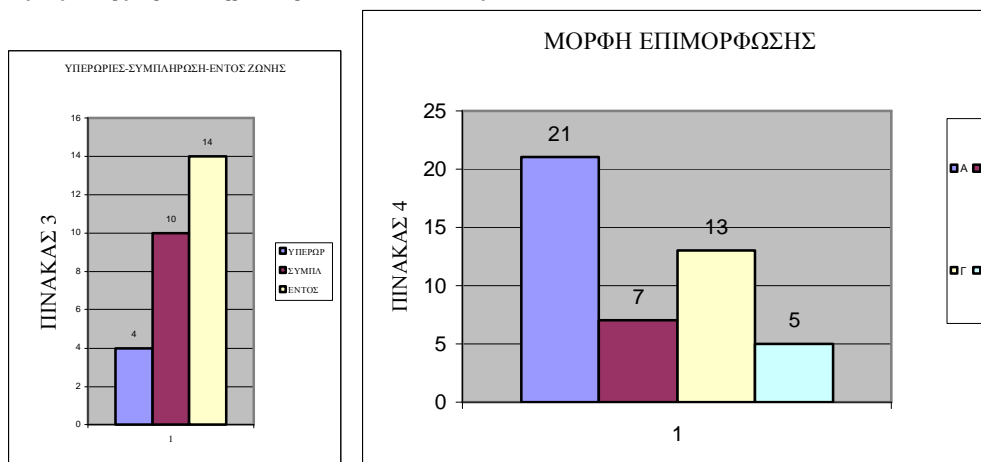
Α.

Α. 1. Τι θα διευκόλυνε τον εκπαιδευτικό στην υλοποίηση ενός ΠΠΕ (πίνακας 2)

(διαβάθμιση: πολύ, αρκετά, λίγο, καθόλου). Αποτελέσματα στον πίνακα μόνο για το πολύ και το αρκετά

Α. 2. Υπερωρίες ή Συμπλήρωση ωραρίου, ή υλοποίηση εντός του ωραρίου μας σε ένα είδος «ζώνης δραστηριοτήτων» (πίνακας 3)

Β. Επιμόρφωση.

Β.1 Μορφή Επιμόρφωσης (πίνακας 4)

Α: Σύντομες εισηγήσεις, αναλυτική συζήτηση, παραδείγματα, προσωπικές καταθέσεις.

Β. Μόνο εισηγήσεις από ειδικούς (πχ. σε Πανεπιστήμια, Κέντρα επιμόρφωσης ...)

Γ. Εισηγήσεις που θα αναλαμβάνουμε οι ίδιοι οι συμμετέχοντες εθελοντικά μετά από συνεννόηση με τους Υπεύθυνους ΠΕ (βιβλιογραφία κλπ) και παρουσίαση – συζήτηση

Δ. Με εξ αποστάσεως εκπαίδευση (με Η/Υ)

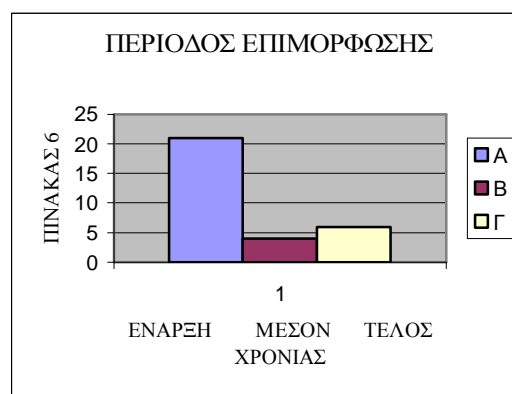
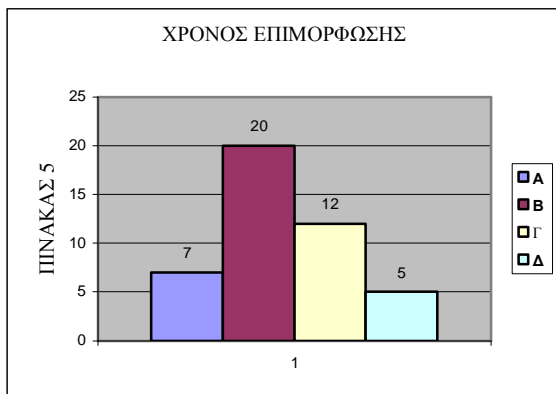
Β. 2. Χρόνος επιμόρφωσης (Πίνακας 5)

Α. Αποκλειστικά εντός χρόνου της υπηρεσίας

Β. Συνεχόμενο τετραήμερο (2 ημέρες με άδεια υπηρεσίας και 2 αργίες (π.χ. Πέμπτη Παρασκευή, Σαββ/κο)

Γ. Σε απογεύματα (εκτός χρόνου υπηρεσίας) πχ.4-7 μ.μ.

Δ. Μία εβδομάδα :12-5μ.μ.,με παράλληλη εργασία σχολείου και διευκόλυνση ωραρίου (πρώτες ώρες)

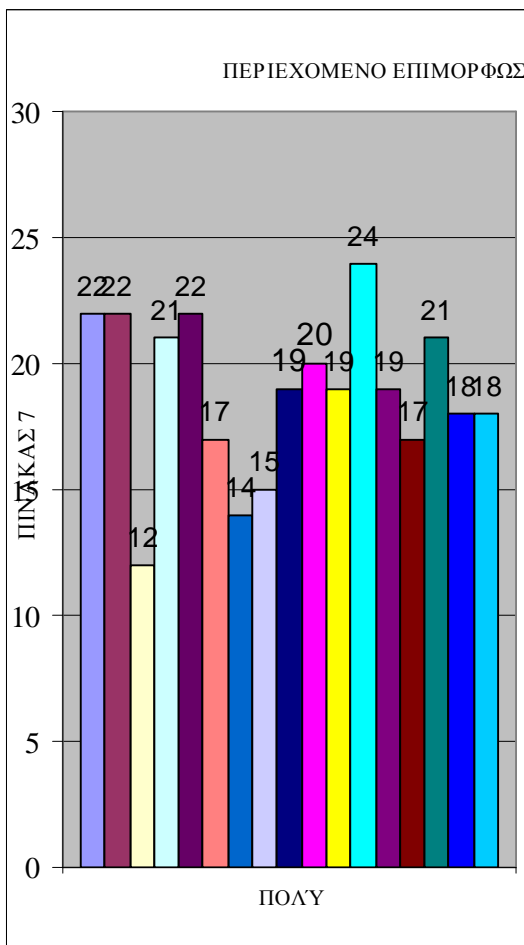

Β. 3. Περίοδος επιμόρφωσης (Πίνακας 6)

Α. Έναρξη σχ. χρονιάς Β. Τέλος της σχ. χρονιάς Γ. Ενδιάμεσα

Β. 4. Περιεχόμενο επιμόρφωσης (διαβάθμιση : πολύ, λίγο ,καθόλου. Αποτελέσματα μόνο για το πολύ)

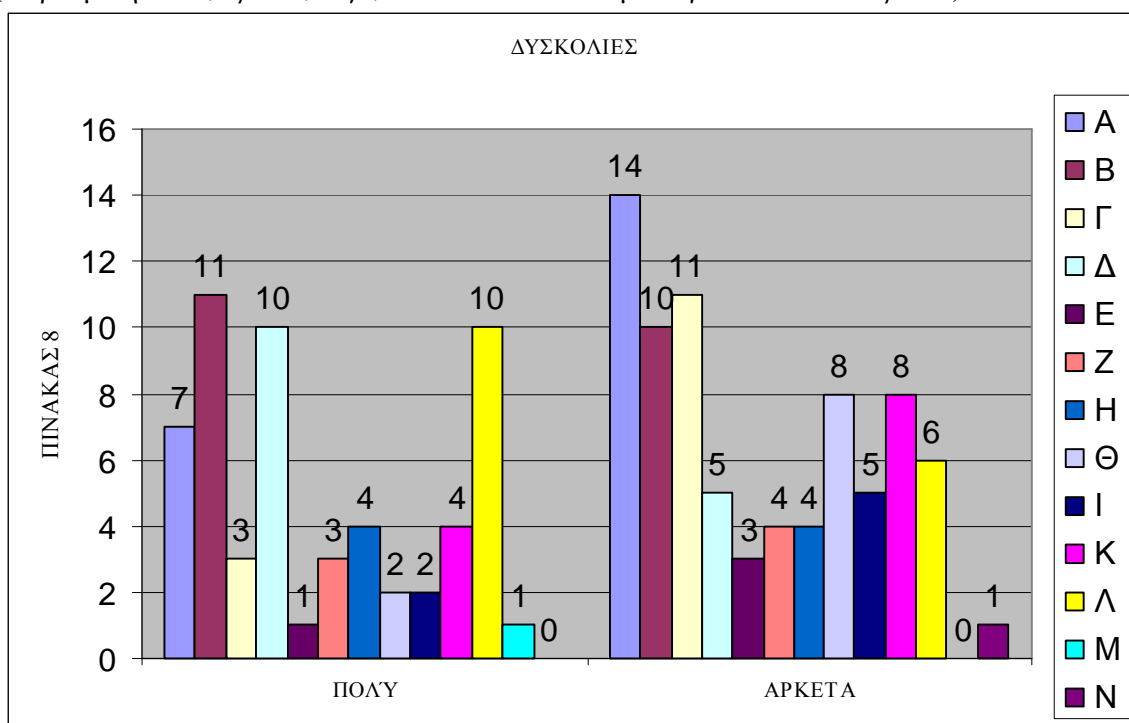
(πίνακας 7)

- ΣΤΟΧΟΙ
- ΤΑ ΠΕΡΙΒ. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΜΑΣ
- ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΕΞΕΛΙΞΗ
- ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΕΣ ΜΕΘΟΔΟΙ ΜΑΘΗΣΗΣ
- ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ-ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΟΜΑΔΑΣ
- ΕΠΙΛΟΓΗ ΘΕΜΑΤΟΣ
- ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΦΟΡΕΙΣ
- ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ-ΔΙΕΠΙΣΤ/ΤΑ-ΣΥΣΤΗΜΙΚΗ
- ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ -ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ
- ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ
- ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΣΤΟ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΚΑΙ ΩΡΟΛΟΓΙΟ
- ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ-ΠΟΥ,ΠΩΣ...
- ΔΙΑΣΑΦΗΝΙΣΗ ΑΞΙΩΝ
- ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΔΡΑΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗΣ
- ΚΠΕ-ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΔΙΚΤΥΑ
- ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Γ. Ποιες οι Δυσκολίες στην εφαρμογή ενός ΠΠΕ (πίνακας 8)

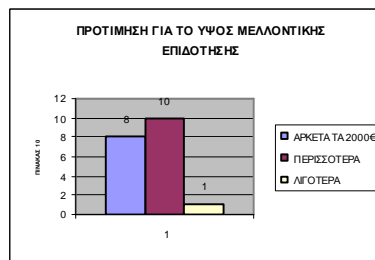
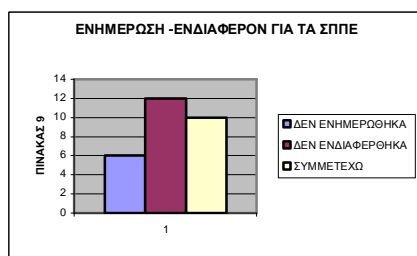
- A. Απαιτείται μεγάλη δική μου προετοιμασία
  - B. Απαιτείται δική μου παραπέρα επιμόρφωση
  - Γ. Δεν κερδίζεται πλέον εύκολα το ενδιαφέρον των μαθητών μας
  - Δ. Η εργασία-επίσκεψη για το πρόγραμμα, εκτός του σχολείου
  - Ε. Η αρνητική στάση της Διεύθυνσης του σχολείου
  - Ζ. Η αρνητική ή καχύποπτη στάση συναδέλφων του σχολείου
  - Η. Ότι τα κίνητρα (Υπερωρίες ή συμπλήρωση ωραρίου) έχουν εκφυλίσει κάποια προγράμματα στο σχολείο μου ή σε άλλα σχολεία
  - Θ. Δυσκολία στο να χειριστώ τον χρόνο στο εβδομαδιαίο δίωρο με την ομάδα
  - Ι. Ο προγραμματισμός μονοήμερης ή πολυήμερης εκπαιδευτικής επίσκεψης
  - Κ. Το να μας δεχθεί σε εκπαιδευτικό πρόγραμμα ένα Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης
  - Λ. Απαιτεί διάφορες δαπάνες που δεν καλύπτονται εύκολα
  - Μ. Δεν είναι εύκολη η συνεργασία με τον Υπεύθυνο /η ΠΕ
  - Ν. Δεν γνωρίζω που να αναζητήσω υποστηρικτικό υλικό
- (διαβάθμιση: πολύ, αρκετά, λίγο, καθόλου. Αποτελέσματα για το πολύ και αρκετά)

Δ. Δαπάνες - επιδότηση Δ.1. Ενημέρωση – ενδιαφέρον για τα ΣΠΠΕ (πίνακας 9)

Τα τελευταία χρόνια και στο σχολείο προσφέρονται από το ΥΠΕΠΘ επιδοτούμενα ευρωπαϊκά προγράμματα όπως στην ΠΕ τα προγράμματα που διαχειρίζεται το Παν/μιο Αιγαίου (ΣΠΠΕ) (επιδότηση περί τα 2000€) :

- A. Δεν είχα ενημερωθεί καθόλου γι αυτά
- B. Έχω ακούσει αλλά δεν ενδιαφέρθηκα
- Γ. Έχω συμμετοχή

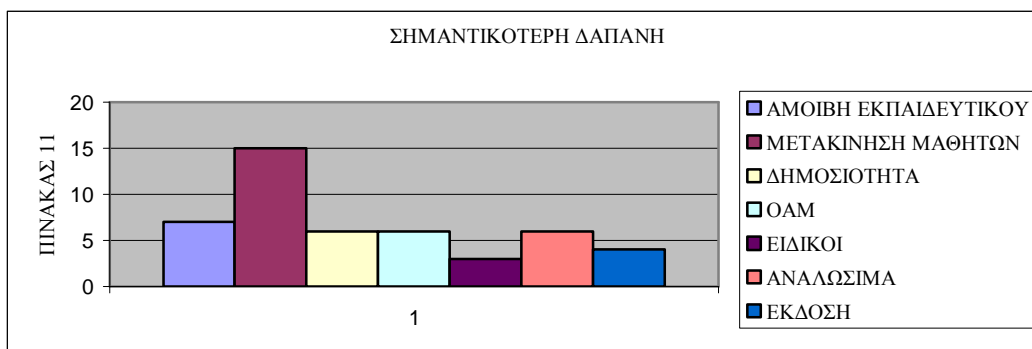
Δ.2. Ύψος επιδότησης (πίνακας 10)

Τι ποσό πιστεύετε ότι θα ήταν λογικό να καλύπτει τις δαπάνες ενός ΠΠΕ :

Α 2000 €..Β. Περισσότερα ..Γ. Λιγότερα (απάντησαν οι 19)

Δ.3. Αν έπρεπε να ταξινομήσετε κατά σειρά σημαντικότητας τα είδη των δαπανών που δικαιολογούνται σε αυτά τα επιδοτούμενα προγράμματα (πίνακας 11)

(επιλογές δύο ως πιο σημαντικές)

Σημ. ΟΑΜ : οπτικοακουστικά μέτρα

Δ.4. Αν υπήρχε δυνατότητα να επιλέξετε ένα τρόπο οικονομικής παροχής για ένα πρόγραμμα ΠΕ. Ποια από τις παρακάτω φράσεις σας αντιπροσωπεύει περισσότερο(μέχρι δύο επιλογές) (πίνακας 12)

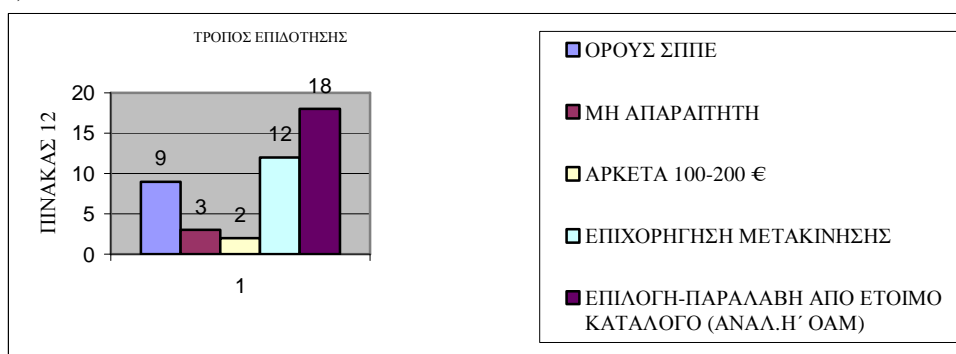
Α. Προτιμώ ένα πρόγραμμα με τους όρους του Παν Αιγαίου (επιδότηση περί τα 2000 € με λεπτομερή αίτηση για τους στόχους, τις δραστηριότητες, τον προϋπολογισμό, συγκέντρωση απόδοση τιμολογίων , οικονομική αναφορά, δημοσιοποίηση)

Β. Δεν νομίζω ότι είναι απαραίτητο κίνητρο η χρηματοδότηση

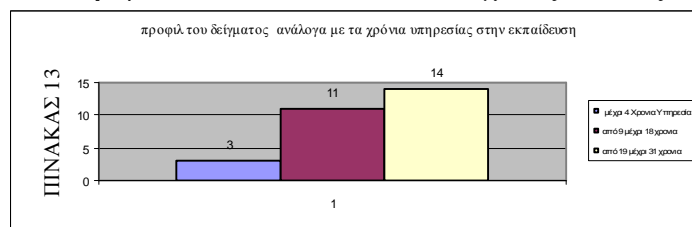
Γ. Θα μου αρκούσε να διαχειριστώ 100-200 €(σε τιμολόγια) και τίποτα άλλο

Δ. Τα αναλώσιμα τα βρίσκω από την σχολική επιτροπή αλλά είναι καλό να μπορούσε να επιχορηγηθεί μία μετακίνηση της ομάδας μου

Ε. Θα προτιμούσα με μία αίτηση, από ένα έτοιμο κατάλογο ειδών να μπορούσα να παραλάβω κάποια απαραίτητα αναλώσιμα και οπτικοακουστικά μέσα . (Αποτελέσματα :το σύνολο των επιλογών)

Ε. Το προφίλ των εκπαιδευτικών του δείγματος (πίνακας 13)

4. ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Στην έρευνα συμμετείχαν κυρίως εκπαιδευτικοί με πολλά χρόνια στην εκπαίδευση και αυτό αξίζει να ερευνηθεί, πόσο δηλαδή η ΠΕ ελκύει νέους εκπαιδευτικούς . Υπήρχε ίση αναλογία

εκπαιδευτικών Γυμνασίων και Λυκείων. Στα σχολεία εξάλλου που αφορά η έρευνα υλοποιούνται 46 ΠΠΕ :23 σε Γυμνάσια και 23 σε Λύκεια, σε 32 Σχολεία.

Το 86% των εκπαιδευτικών του δείγματος είχαν υπηρεσία στην εκπαίδευση, μεγαλύτερη των εννέα ετών (και το 50% μεγαλύτερη των 20 χρόνων). Σε σχέση με την εμπειρία τους σε ΠΠΕ (πίνακας 13) : το 54% είχε 2 έως 3 προγράμματα, το 18% πάνω από 5 προγράμματα ενώ το 28% ξεκίνησε εφέτος πρώτη φορά. Σε σχέση με τα ΣΠΠΕ κανένας από τους εκπαιδευτικούς που ξεκίνησαν εφέτος δεν είχε αναλάβει ΣΠΠΕ ενώ από τα 11 σχολεία της συγκεκριμένης περιοχής που ανέλαβαν εφέτος ΣΠΠΕ, εκπροσωπήθηκαν στη συνάντηση τα 7.

Α. (πίνακες 2,3) Το 64% του δείγματος συμφωνεί ότι διευκολύνεται να καλύπτει από την αρχή (έγκαιρα) τις ανάγκες του ΠΠΕ, ενώ σήμερα η επιχορήγηση /ΠΠΕ καταβάλλεται τον Ιούνιο. Τα ΚΠΕ αναδεικνύονται δημοφιλή για εκπαιδευτική επίσκεψη εφόσον περισσότερο του 50% αναζητεί την δυνατότητα επίσκεψης. Ισχυρή διευκόλυνση στα προγράμματα αναγνωρίζεται η δυνατότητα επιμόρφωσης (και επιβεβαιώνεται από την κατηγορία ΓΒ), δικτύωσης για αλληλοενημέρωση ενώ θα διευκόλυνε αρκετά και η καλύτερη ενημέρωση για τα επίκαιρα περιβαλλοντικά θέματα. Εδώ είναι αξιοσημείωτο ότι τα απορρίμματα, το μεγαλύτερο και πιο επίκαιρο περιβαλλοντικό θέμα της Αθήνας, δεν ανήκει στα δημοφιλή θέματα των ΠΠΕ (μόνο το 4-5% στο σύνολο των σχολείων της Α' Αθήνας τα δύο τελευταία χρόνια). Σε αντίθεση πχ. οι υγρότοποι που δεν διαθέτει η Αθήνα –αλλά αποτελούν- βέβαια σπουδαίους βιότοπους με θαυμάσιο συνήθως τοπίο, αφορούν το 10%-15%. Ίσως η φυσιολατρική διάθεση και όχι η ενασχόληση με το «πρόβλημα», ιδιαίτερα όταν είναι οξύ, είναι μία ισχυρή τάση σε συνδυασμό με τις επιπλέον εκπαιδευτικές επισκέψεις που εγκρίνονται για τις ομάδες ΠΠΕ (βλ. και Σχίζα, Κ., 1996). Στα θεσμικά κίνητρα το 50% επιλέγει την εφαρμογή των ΠΠΕ σε ένα είδος ζώνης, εντός του προγράμματος αν και η συμπλήρωση ωραρίου φαίνεται να εξυπηρετεί σημαντικό ποσοστό εκπαιδευτικών (35,7%).

Β. (πίνακες 4,5,6,7) Οι εκπαιδευτικοί έχουν έντονο ενδιαφέρον για τις περισσότερες από τις προτεινόμενες στο ερωτηματολόγιο θεματικές για την επιμόρφωσή τους. Από το 75% επιλέγεται τόσο η θεωρητική πλευρά της ΠΕ (στόχοι της ΠΕ, αλλά όχι τόσο η φιλοσοφία και η εξέλιξή της), κυρίως όμως η παιδαγωγική πρακτική (ενεργητικές μέθοδοι, ο συντονισμός- δυναμική της ομάδας) κάτι που έχει διαπιστωθεί και σε άλλες έρευνες αλλά και από (αδήμοσιευτη) έρευνα ως επιμορφωτική ανάγκη σε Υπευθύνους ΠΕ. Αυτό είναι ίσως αναμενόμενο εφόσον εκφράζεται από εκπαιδευτικούς που οι βασικές τους σπουδές δεν κάλυπταν τέτοια αντικείμενα (Γεωργόπουλος, 2000, σ.144). Στο επιμορφωτικό αντικείμενο «που υπάρχει, πώς χρησιμοποιείται το εκπαιδευτικό υλικό» η υψηλή προτίμηση θεωρούμε ότι πάει στο «Πως» εφόσον το «Που» δεν αναγνωρίστηκε ως δυσκολία (στο ΓΝ). Υψηλό ενδιαφέρον υπάρχει και για τα τοπικά περιβαλλοντικά προβλήματα κυρίως ως διδακτική προσέγγιση αλλά και για γνώσεις οικολογίας. Η επιμόρφωση σε σχέση με τα ΚΠΕ, συνδυάζεται με το προηγούμενο (Α1) που υπέδειξε ότι οι επισκέψεις στα ΚΠΕ αποτελούν κίνητρο, ενώ το τετραήμερο επιμόρφωσης με δυο αργίες και δύο εργάσιμες και στην αρχή του σχ. έτους φαίνεται να είναι η πιο ευνοϊκή πρόταση για τον χρόνο και την περίοδο επιμόρφωσης..

Γ. Οι δυσκολίες που συναντούν, όπως εμφανίζεται στις δύο υψηλής διαβάθμισης επιλογές τους, έχουν να κάνουν κυρίως με το ότι τα ΠΠΕ απαιτούν επιμορφωμένο εκπαιδευτικό και απαιτούν χρόνο προετοιμασίας για την εργασία της ομάδας εκτός του σχολείου. Οι απαιτούμενες δαπάνες είναι σημαντικό εμπόδιο όπως αρκετά δύσκολο θεωρείται να κερδίσουν το ενδιαφέρον των μαθητών. Η συνέπεια συμμετοχής των μαθητών σε όλες τις ολομέλειες της ομάδας διαπιστώνεται πλέον από πολλούς εκπαιδευτικούς και υπεύθυνους ΠΕ ως ένα σημαντικό πρόβλημα (αυτό οι εκπαιδευτικοί είναι λιγότερο πρόθυμοι να το εκφράσουν). Εκείνο που δεν εντοπίζεται ως σοβαρή δυσκολία είναι το σχολικό περιβάλλον (Γ στα Ε, Ζ), δηλαδή Δ/ση και συνάδελφοι, ενώ κάθε άλλο παρά δύσκολη η αναζήτηση πλέον υποστηρικτικού υλικού.

Δ. (πίνακες 9,10,11,12) Η επαρκής επιδότηση των ΠΠΕ ήταν πάντοτε αίτημα των εκπαιδευτικών λόγω της πολύ χαμηλής επιδότησης από τις Νομαρχίες. Τα ΣΠΠΕ πρόσφεραν δυνατότητα για δαπάνες σε πολλές κατηγορίες δαπανών που-δημιούργησαν και νέες ανάγκες στα ΠΠΕ όπως πολυτελείς εκδόσεις, δαπανηρές βιντεοσκοπήσεις... που δεν κρίνονται θετικά από όλους... Η επιδότηση ως κίνητρο για τους εκπαιδευτικούς εισήγαγε ένα ζήτημα που μπορεί να σηματοδοτήσει την ανατροπή των αξιών που προάγει ο θεσμός της ΠΕ... Συμπεράσματα Ομάδας εργασίας, στο

ΚΕΜΕΤΕ, 2000, σελ. 99). Το θέμα διασυνδέεται βέβαια και με το πόσα και τι μπορεί να καλύψει η Σχολική Επιτροπή των σχολείων, για τα αναλώσιμα, την επίσημη παρουσίαση των προγραμμάτων, αλλά και τις μετακινήσεις των ομάδων που έχουν ταυτιστεί με την υλοποίηση ενός ΠΠΕ και φυσικά με την δυνατότητα των μαθητών να καλύπτουν αυτές τις δαπάνες μετακινήσεων. Στη συγκεκριμένη όπως και στην προηγούμενη ενότητα η τάση είναι ξεκάθαρη (βλ. και Δ2) για την αναγκαιότητα οικονομικής στήριξης (μόνο ένας στους 28 εκπαιδευτικούς το 3,5% επέλεξε την επιλογή « λιγότερα» χρήματα για ένα ΠΠΕ από όσα προσφέρουν τα ΣΠΠΕ) Το γεγονός ότι μεγάλο μέρος του δείγματος δεν ενδιαφέρθηκε για τα ΣΠΠΕ δικαιολογείται από το γεγονός ότι το 40% του δείγματος ξεκίνησε ΠΠΕ πρώτη φορά εφέτος, αλλά και ότι η γραφειοκρατική διαδικασία απώθει πολλούς εκπαιδευτικούς (βλ. και Δασκολιά, 2001). Αυτό επιβεβαιώνεται και στο Δ4 (πίνακας 12) όπου το 64% επιλέγει την δυνατότητα αίτησης των απαιτούμενων υλικών για το ΠΠΕ από ένα κατάλογο (δηλαδή χωρίς οι ίδιοι να διαχειριστούν διάφορα ποσά) αλλά και την δυνατότητα επιδότησης μίας μετακίνησης της ομάδας.

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τα παραπάνω δεδομένα όπως είναι η ανάγκη επιμόρφωσης με συμμετοχική διάθεση (B.1,A), η απαίτηση για έγκαιρη και επαρκή οικονομική στήριξη των ΠΠΕ (A, Γ, Δ2), η προθυμία διάθεσης και προσωπικού χρόνου σε επιμορφωτικά προγράμματα (σημείο B2,B) η αναζήτηση χώρου για τα ΠΠΕ εντός του σχολικού προγράμματος (A2), οπωσδήποτε προσεγγίζονται στο πλαίσιο της παρούσας χρονικής συγκυρίας των ΠΠΕ : με τα προγράμματα ΣΠΠΕ που χρηματοδότησαν με επάρκεια (αλλά και όρους) τα ΠΠΕ, την περίοδο αδράνειας της ενδουπηρεσιακής επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών, της επιβάρυνσης του σχολικού προγράμματος (ενισχυτική διδασκαλία), της προβληματικής εφαρμογής της ευέλικτης ζώνης, αν και ευνοείται θεωρητικά από τους εκπαιδευτικούς κάτι ανάλογο. Οι σχολικές δραστηριότητες συνεχίζουν να διατηρούν το ενδιαφέρον σημαντικού ποσοστού εκπαιδευτικών. Αν βέβαια και από άλλες έρευνες διαπιστώνεται έλλειψη ενδιαφέροντος από νέους εκπαιδευτικούς, αυτό αποτελεί ένα ακόμα πρόβλημα που αξίζει να ερμηνευθεί και να αξιολογηθεί, σε συσχετισμό οπωσδήποτε με τα προγράμματα των βασικών σπουδών, της επιμόρφωσης αλλά και προσεκτικού σχεδιασμού εισαγωγής πειραματικών διαθεματικών προγραμμάτων –όπως τα ΠΠΕ- στο ωρολόγιο πρόγραμμα. Πάντως η διεθνής εκπαιδευτική απαίτηση για διεπιστημονικότητα επιβάλλει τη συνολική θεώρηση -και ενός δικού μας- αναλυτικού προγράμματος επιμόρφωσης, που να απαντά στην ανάγκη των εκπαιδευτικών για μεθόδους διδακτικής που δεν γνωρίζουν και θα ήθελαν να εφαρμόσουν (CIDRE, 1999, σ.19).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αγγελίδου Ε., Κρητικού Ε. (2005), Κίνητρα συμμετοχής των εκπαιδευτικών σε προγράμματα ΠΕ και Λόγοι διακοπής της συμμετοχής τους, στη Δ/θμια Εκπαίδευση Αν. Αττικής, 6^ο Πανελλήνιο συνέδριο, Έμπνευση- Στοχασμός-Φαντασία στην ΠΕ, Ελληνική Εταιρεία, Πειραιάς, σελ.1-9, Απρίλιος 2005(cd).
2. Αθανασάκης, Α. (2000), Διαχρονική αποτίμηση των ταχύρυθμων επιμορφωτικών προγραμμάτων σε θέματα ΠΕ στα 16 ΠΕΚ της χώρας, Διεθνές συνέδριο, ΠΕ στο πλαίσιο της εκπαίδευσης του 21^ο αιώνα, Π.Τ.Δ.Ε. Παν. Θεσσαλίας, Λάρισα, σελ.275-280, Οκτώβριος 2000.
3. Βολιώτης, Κ. (1998), Περιβαλλοντική εκπαίδευση στην πράξη, ΠΕ Απόψεις, Προγράμματα Εφαρμογές, Κ.Μ.Ε.Θ Ο.Ι.Ε.Λ.Ε, 7, Αθήνα, 95-102.
4. Γεωργόπουλος, Α. (2000), Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση μπροστά στον 21^ο αιώνα, Διεθνές συνέδριο, ΠΕ στο πλαίσιο της εκπαίδευσης του 21^ο αιώνα, Π.Τ.Δ.Ε. Παν. Θεσσαλίας, Λάρισα, σελ.138-145, Οκτώβριος 2000.
5. Δασκολιά, Μ. (2001), Δυσκολίες των εκπαιδευτικών κατά την εφαρμογή της ΠΕ. Αποτελέσματα μιας μικρής κλίμακας ποιοτικής έρευνας, Περιβαλλοντική Αγωγή. Θέματα και Προβληματισμοί. ΕΚΠΑ, Τμ. ΦΠΨ, 1, 4, 9-12.
6. Δημητρώπουλος, Ε. (2001), Εισαγωγή στη μεθοδολογία της Επιστημονικής έρευνας, Έλλην, Αθήνα.

7. Κούσουλας, Γ., Κοσμίδης, Π., Σχίζα, Κ. (2001) , Προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, *Εμπειρίες και σκέψεις εκπαιδευτικών για τα προαιρετικά εκπαιδευτικά προγράμματα*, Μπαγάκης Γ.(Επιμ.), Μεταίχμιο, Αθήνα ,41-53.
8. Κωστόπουλος, Δ. (1986), Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: Ας ξεπεράσουμε την παιδαγωγική της μάντρας, *Σύγχρονη εκπαίδευση*, 27, 37-42.
9. Μάναλης, Π. (2004), Η καρδιά της ΠΕ χτυπάει στα σχολεία, *Για την ΠΕ*. ΠΕΕΚΠΕ , 30, 11-13.
10. Ομάδα εργασίας εκπαιδευτικών (2000), *Πανελλήνιο Θεματικό Συνέδριο ΠΕ. Εμπειρίες και Προοπτική της ΠΕ στην Ελλάδα*. ΚΕΜΕΤΕ, Κλειτορία,σελ.99, Σεπτέμβριος 2000.
11. Παρεμβάσεις (1996), *Συμπόσιο Οικολογία – Κοινωνία – Εκπαίδευση. Πραγματικότητα και προοπτικές στην Ελλάδα* , Νέα Σύνορα – Α. Α. Λιβάνη, Αθήνα, σελ. 278.
12. Παπαδημητρίου, Β. (1995α), Εκπαιδευτικοί και Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, *Παιδαγωγική Επιθεώρηση*, 22, 215-231.
13. Παπαδημητρίου, Β. (1998), *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Σχολείο: Μια Διαχρονική Θεώρηση*, Τυπωθήτω, Αθήνα.
14. Πεردίκης, Γ. (2004), Η λειτουργικότητα του θεσμικού πλαισίου για τη διοίκηση και την καθοδήγηση της ΠΕ, *Για την ΠΕ*. ΠΕΕΚΠΕ, 30,σ.8-9.
15. Σπυροπούλου, Δ. (2000), Εμπειρίες και προοπτική της ΠΕ: Η συμβολή του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου. *Πανελλήνιο Θεματικό Συνέδριο ΠΕ. Εμπειρίες και Προοπτική της ΠΕ στην Ελλάδα*. ΚΕΜΕΤΕ, Κλειτορία,σελ.50-54, Σεπτέμβριος 2000.
16. Στεργίου, Β. (2003), Εικόνα των προγραμμάτων ΠΕ του 1^{ου} Γρ. Β/θμιας εκπ/σης Ν. Κοζάνης (2001-02), *Για την ΠΕ*. ΠΕΕΚΠΕ ,29, σ.15-19.
17. Σχίζα, Κ. (1996), Περιβαλλοντική εκδρομή ή περιβαλλοντική εκπαίδευση, *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*, ΕΕΡΕΕ, 19, 4-7
18. Σχίζα, Κ. (2003), ΠΕ : μία Εκπαίδευση για την Πραγματικότητα, για τον κόσμο που μοιραζόμαστε με τους άλλους ανθρώπους, *Περιβαλλοντική Αγωγή .Θέματα και Προβληματισμοί*. ΕΚΠΑ, Τμ.ΦΠΨ,1, 6, 11-17.
19. Τσεμπερλίδου, Μ. (1995), ΠΕ : Μέσα ή έξω από το σύστημα, *Προεκτάσεις στην εκπαίδευση*, εκδ. Σαββάλα, 18, σελ.69-73.
20. ΥΠΕΠΘ (2002), *Οδηγός Σχολικών Βιβλιοθηκών*, ΕΚΤ, Αθήνα.
21. Φλογαίτη, Ε. (2003), Το παιδαγωγικό υλικό στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, *Πανελλήνιο Συμπόσιο. Σχεδιασμός και Παραγωγή Υλικού για την Περιβαλλοντική εκπαίδευση*, Ελληνική Εταιρεία Εκδ. Λιβάνης, Αθήνα, σελ.107-118, Φεβρουάριος 2003.
22. CIDREE (1999), *(Μτφ) Διεπιστημονική Διδασκαλία και Μάθηση στο σχολείο της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης*, Εκδ. Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, Αθήνα.
23. European Commission (1997), *Environmental education in the European Union*, Brussels-Luxemburg.